

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomiteen
Møte onsdag den 20. september 1950 kl. 14.15.

Møtet ble ledet av fung. formann: U t h e i m .

Av komiteens medlemmer var følgende til stede: Hambro, Klippenvåg, Konrad Knudsen, Lavik, Gjestebø (for Finn Moe), Moseid, Sven Nielsen, Selvik, Strøm, Torp, Utheim, Valen, Johan Wiik, Natvig Pedersen, Kjøs, Bratteli, Friis, Hegna, Jakob Lothe, Smitt Ingebretsen og Vatnaland.

Videre var til stede: statsminister Gerhardsen, utenriksminister Lange, forsvarsminister Hauge, minister Dag Bryn, utenriksråd Skylstad, byråsjef Jacobsen (Utenriksdepartementet) og byråsjef Sivert Nielsen (Forsvarsdepartementet).

Formannen: Utenriksminister Lange er kommet fra Amerika i dag. Det var etter telefonkonferanse med statsministeren at dette møte ble sammenkalt, fordi utenriksministeren ville gi en redegjørelse for denne komite.

Statsråd Hauge: Kanskje jeg først kan få lov å nevne to ting.

Den ene er at en skvadron av det norske flyvåpen er innbudt til å delta i felles flyøvelser i Storbritannia, og at vi har sagt ja takk til denne invitasjon, som betyr meget for luftforsvarets trening og innpassing i systemet. Men jeg ville da gjerne at denne komite skulle vite om det fra meg, før man leser om det i avisene.

Det annet er at spørsmålet om kommandoorganisasjonen nå nærmer seg i all fall sin utforming innenfor et par av regionene, slik at jeg gjerne vil ha adgang til å komme inn på de spørsmål igjen her i komiteen, kanskje ikke i dag, men om det ble en chance før Stortinget går fra hverandre.

Utenriksminister Lange: Jeg er meget glad for at jeg får anledning til å komme her så snart etter at jeg er kommet hjem, fordi den tid vi har å gjøre på før vi blir nødt til å gi en reaksjon på meget vesentlige prinsippsspørsmål er meget knapp. I et tidligere møte redegjorde jeg for dagsordenen slik som den forelå før vi kom til rådsmøtet. Men det kom til å arte seg nokså meget annerledes og til å konsentrere seg om andre problemer enn de vi var forberedt på ville bli hovedproblemer, da jeg reiste. Jeg tror det allikevel vil være riktig at jeg forsøker først å gi et noenlunde kronologisk referat av forhandlingenes gang i møtet derover, for så til slutt å fremstille de problemer som det er nødvendig for oss her og nå å ta stilling til.

Etter ankomsten til New York hadde utenriksministrenes representanter i stedfortrederinstitusjonen forberedende møter for å avgi endelig rapport til rådsmøtet, og de tok da også opp igjen til ny behandling den foreløpige dagsorden, og kom til at for at rådet skulle få best mulig tid til å gå løs på hovedsakene, skulle man sløyfe den generelle meningsutveksling om den internasjonale situasjon som opprinnelig hadde vært forutsatt, og på det første møte i rådet, fredag den 15de, gikk en derfor straks løs på rapporten fra stedfortrederrådet om dets virksomhet.

Denne rapport ga en utsikt over det stedfortrederrådet hadde utrettet siden det ble opprettet, både når det gjaldt spørsmålet om de styrker de enkelte medlemsstater mener å kunne stille på benene fra 1. juli 1951, det såkalte høyprioriterte produksjonsprogram, de finansielle problemene som er under behandling i den sammenheng, og arbeidet for videre øking av og rettferdig fordeling av de felles forsvarsbestrebelse. Det kom ikke i den rapport fram noe nytt ut over det som Bryn hadde kunnet redegjøre for i komiteen på forhånd.

Det siste punkt i stedfortredernes rapport gjaldt informasjonsvirksomheten innen Atlanterhavspakten. Der ble det meddelt at den kanadiske regjering hadde stilt en tjenestemann til disposisjon for å overta koordineringen og ledelsen av denne virksomhet. Men det ble uttrykkelig understreket fra alle kanter at det fremdeles var full enighet om at hans oppgave bare skulle gå ut på å samle materiale og stille det til disposisjon for de enkelte land, slik at hvert enkelt land beholdt det fulle herredømme over om og i hvilken utstrekning og i hvilken form det ville benytte det stoff som på den måte ble stilt til rådighet.

Vi hadde jo ventet at det ville bli bedt om en foreløpig reaksjon fra de enkelte medlemsland på den meget sterke henstilling fra stedfortrederinstitusjonen om å ta opp til ny behandling de programmer som man hadde innmeldt. Noen slik oppfordring kom ikke, det ble ikke aktuelt, og der er vel forklaringen sikkert den at man over alt er kommet til at det først er nødvendig, slik som planlagt, at de innmeldte programmer blir gjenstand for en betydelig grundigere vurdering, en sammenlignende vurdering, slik at man gjør seg opp en forestilling om den relative belastning dette betyr for hvert enkelt lands økonomi, og at først når en slik gjennomgåelse har funnet sted, vil man så på grunnlag av den utredning av hvordan man ser på den relative belastning, bli bedt om en reaksjon, skulle jeg tro. Det vil da sannsynligvis finne sted i Forsvarskomiteens møte i Washington i midten av oktober.

Jeg vil bare nevne at i forbindelse med behandlingen av stedfortrederinstitusjonens rapport understreket jeg om igjen, som jeg hadde gjort det en gang i mai, da vi besluttet å opprette denne institusjon, hvilken vekt vi fra norsk side la på at en brukte den som et organ for fortløpende konsultasjon om den alminnelige internasjonale situasjon, og om spørsmål av felles interesse for medlemslandene. Dette ikke minst med sikte på at de mindre medlemsland, i den utstrekning det overhodet var mulig, kunne få godt av det betydelig rikere informasjonsmateriale som stormaktene kan skaffe seg, og for at en gjennom en slik fortløpende konsultasjon kunne prøve å nå fram til en felles vurdering av de risikomomenter situasjonen til enhver tid innebar. Denne vurdering er jo avgjørende for avveiningen av hva man skal sette inn på beredskaps- og forsvarstiltak. Til det ble det svart at det var man i prinsippet villig til, men det ble sagt fra flere hold at dette måtte ikke skje til fortrensel for de mere praktiske arbeidsoppgaver som stedfortrederinstitusjonen til enhver tid hadde å løse. I hvilken utstrekning den fortløpende konsultasjon vil bli virkelighet, vil vel kunne avhenge av om vi forfølger dette fra norsk side, om våre representanter tar det opp. Det er jo ganske klart at det vil være atskillig nølen hos stormaktene med å gå for langt i å dele sitt

informasjonsstoff med andre, det tror jeg nok man må se i øynene som en realitet. Men jeg tror det vil være riktig at vi fra norsk side ikke lar den falle, men holder den varm og forsøker å få det til som kan fås til på det område.

Alt på det første møte, fredag formiddag, kom vi således fram til det som ble kjernespørsmålene til rådsmøtet. Det var spørsmålet om nå å beslutte i prinsippet at en skulle gå til opprettelse av en fellesstyrke i Europa til forsvar av det nordatlantiske område, en fellesstyrke som da forutsattes å omfatte enheter fra de oversjøiske deltagerland og fra de europeiske deltagerland. I den sammenheng var det da at spørsmålet om å finne former for at også tyske enheter skulle kunne være med i en slik fellesstyrke kom opp.

Men før jeg kommer inn på disse hovedspørsmålene, vil jeg for ordens skyld bare ganske kort nevne enkelte andre saker som jeg nevnte her på et forberedende stadium, og som det nå ble tatt beslutninger om. Det ene av dem er spørsmålet om det organisatoriske forhold mellom Atlanterhavspakten og den europeiske samarbeidsorganisasjon i Paris hvor det gjelder behandlingen av de økonomiske virkninger av beredskapstiltakene på landenes økonomi generelt sett. Der ble det på grunnlag av et forslag som dr. Stikker, den nederlandske utenriksminister, som jo samtidig er president for samarbeidsorganisasjonen i Paris, satte fram, vedtatt en resolusjon som bare påla stedfortrederne i London å undersøke mulighetene for det best mulige og mest mulig praktiske samarbeid med Paris-organisasjonen på dette område, uten at man låste fast den endelige løsning på dette stadium.

Dessuten tok franskmennene opp – det kom uvarslet for så vidt – og la meget stor vekt på å få vedtatt en resolusjon som ga de samme herrer i London i oppdrag å undersøke og på et så tidlig tidspunkt som mulig å gi råd om hvorledes en best kunne begrense de uheldige virkningene av rustningsprogrammene hvor det gjelder forsyningen med viktige råvarer og ikke minst prisene på viktige råvarer. Det ble gjort oppmerksom på at i løpet av de ukene som var gått siden Koreakrigen satte inn, var prisen på rågummi og ull på verdensmarkedet fordoblet, og prisene på andre strategisk viktige varer var steget, om ikke i samme grad så allikevel ganske vesentlig. Det ble bl.a. gjort oppmerksom på at når det gjaldt gummi, hadde for visse produksjonsområders vedkommende russerne kjøpt opp hele høsten, ikke bare for i år, men så vidt jeg skjønnte, også for neste år. Schuman understreket, da han la fram dette forslag, meget sterkt at den franske regjering var meget interessert i å finne en ordning som kunne hindre en for sterk stigning av råvareprisene, men understreket samtidig at forslaget gikk ikke lenger i denne omgang enn til å be stedfortrederne i London studere spørsmålet med den nødvendige tekniske assistanse. Men selvfølgelig var alle sammen enige om at det var nødvendig å gjøre det en kunne for å hindre ukontrollert prisstigning. Bevin gjorde imidlertid oppmerksom på den vanskelighet som ligger i at meget store deler av produksjonslandene ligger utenfor medlemslandenes områder, så her må man forsøke for hver enkelt råvares vedkommende å komme fram til internasjonale råvareavtaler med de land som det er mulig å få slike avtaler med.

Hambro: Hvis russerne har kjøpt opp hele gummiproduksjonen, må den jo for en meget vesentlig del være kjøpt fra de lands besiddelser som tilhører F.N.-landene.

Utenriksminister Lange: Det er vel i høy grad sannsynlig.

Hambro: Og som tilhører i første rekke amerikanske selskaper. Hvorledes er det mulig?

Utenriksminister Lange: Det er vel ikke så meget amerikanske som britiske.

Hambro: Unilever og Firestone har jo store gummiplantasjer og det er også nordmenn som har betydelige gummiplantasjer.

Utenriksminister Lange: Det ble gjort oppmerksom på alle disse sider av saken, så jeg går ut fra at når det blir tatt opp nå umiddelbart i London, vil man sette seg i forbindelse med FAO og andre av F.N.-organene, foruten OEEC når det gjelder de europeiske medlemsland og deres besiddelser.

Endelig skal jeg nevne, før jeg går løs på hovedproblemene, at Acheson insisterte nokså sterkt på å få vedtatt en resolusjon som gikk ut på å oppfordre forsvarskomiteen til å påskytte arbeidet med revisjonen av mellomtidforsvarsplanen – altså for å komme fram til et endelig resultat m.h.t. hva man fra militært synspunkt måtte anse som absolutt minimum når det gjelder både beregningen av de styrker mellomtidforsvarsplanen forutsetter, og beregningen av hva dette vil koste. Denne resolusjon inneholdt også en anbefaling til medlemsstatenes regjeringer om at de, så snart de reviderte oppgaver forelå, måtte ta de skritt som det overhodet var mulig å ta, for å sette opp de planlagte styrker.

Statsråd Hauge: De reviderte planer for selve styrken vil nok foreligge til oktober. Derimot er det jo delvis et åpent spørsmål hvem som skal skaffe de styrker som regnes som minimumsstyrker innenfor de enkelte regioner. For oss er det i høyeste grad nødvendig å reservere oss mot den oppfatning at Norge og Danmark skal skaffe til veie alle de styrker som trenges innenfor vår region, den nordeuropeiske region, for det vil under alle omstendigheter komme til å overstige vår evne.

Utenriksminister Lange: Så kom det som ble hovedspørsmålet på dette møte, opp under et punkt som var satt på dagsordenen etter nederlandsk initiativ, og som lød slik: "Spørsmål vedrørende Vest-Europas forsvar. 1) Strategiske betraktninger. 2) Militær organisasjon.»

Debatten ble åpnet av den nederlandske utenriksminister, som tok sitt utgangspunkt i et dokument som fra militært hold var satt opp, og som omhandlet forsvarsplanen pr. september 1950, den såkalte korttidforsvarsplan, altså den plan som var uttrykk for hva de militære mente det var mulig å foreta seg med de styrker

som kunne forutsettes å være til rådighet på det tidspunkt. Han gjorde oppmerksom på at denne rapport foreslo at forsvaret i tilfelle av angrep skulle basere seg på en linje som ville nødvendiggjøre evakueringen av 2,5 millioner nederlendere fra Nederlandenes nordlige provinser, og ytterligere en million lenger syd, foruten det som måtte forutsettes evakuert fra Tyskland av alliert personell og tyskere som har hjulpet det allierte personell i Vest-Tyskland, slik at man i det lille som ble igjen av Nederland, ville få en oppstuvning av mennesker, som etter de hollandske myndigheters vurdering ville gjøre ethvert forsvar totalt umulig. Med utgangspunkt i dette og i den ødeleggende virkning det ville ha på moralen – altså på forsvarsviljen – i Holland om en sådan vurdering ble kjent, understreket han meget sterkt nødvendigheten av at det så raskt som det overhodet var mulig, ble skaffet til veie de nødvendige styrker til å etablere en forsvarslinje så langt mot øst i Tyskland som mulig – det vil si langs Elben. Han trakk den konsekvens at det ikke ville være tenkelig, med det kjennskap man nå hadde til hva de enkelte medlemsland mente det lå innenfor mulighetens grenser å stille på benene av styrker innenfor toårsperioden, at det kunne skaffes styrker til å etablere en forsvarslinje så langt øst uten at tyske enheter gikk inn i den. Dermed var problemet stilt. Han sa: Teoretisk kan det naturligvis tenkes at våre oversjøiske allierte, USA, Canada og Storbritannia – han regnet i den forbindelse Storbritannia med til de oversjøiske land – forplikter seg til å stille fast på kontinentet så store styrker at det blir tilstrekkelig; men han anså det som et mere teoretisk alternativ, og som det praktiske alternativ stilte han da at man i en eller annen form innordnet tyske enheter i forsvaret av det vesteuropeiske område.

Til dette utspill fra Stickers side kom øyeblikkelig det svar fra Bevin, at den plan som Stikker hadde nevnt, var basert på de militære forutsetninger som forelå pr. september 1950, og at etter den tid var tjenestetiden i Storbritannia blitt forlenget, og De Forente Stater hadde gått til den historisk vidtrekkende beslutning å øke sine styrker i Europa, og at dette måtte føre til en revisjon av planen alt på forholdsvis kort sikt, så snart disse beslutninger slo ut i faktisk forhåndenværende styrker.

Franskmennene kom også med en øyeblikkelig reaksjon. De sa at de fullt ut sluttet seg til tanken om at en måtte skyve forsvarslinjen så langt øst som mulig, og at det ville være nødvendig i rask tempo å øke antallet av britiske, amerikanske og kanadiske styrker på kontinentet, men Schuman fremholdt meget sterkt betenkelighetene ved i noen form å tillate tyske militære enheter å delta i dette forsvaret, og mente at det var meget tvilsomt på grunn av de psykologiske reaksjoner dette ville fremkalle i de vesteuropeiske land, på grunn av usikkerheten om hvorledes vesttyskerne stillet seg til hele tanken, og endelig også på grunn av de virkninger det kunne tenkes å få i østeuropeiske land, om en slik beslutning i virkeligheten ville tjene til å øke den samlede forsvarsevne. Han sa i dette sitt første innlegg at han ikke under noen omstendighet kunne gå med på noen beslutning om at det skulle bli opprettet og utstyrt tyske styrker, uten at det var helt på det rene at dette ikke ville gå ut over A-paktmedlemslandenes eget forsvarsberedskap og utstyr, som måtte ha en klar og ubetinget prioritet.

Jeg tok ordet nokså tidlig i debatten for å ha sagt det jeg mente det var riktig å si fra norsk side, før det kom et utspill fra amerikansk side. Jeg visste nemlig på grunn av en privat samtale jeg hadde hatt med Acheson kvelden i forveien at det ville komme et meget bestemt og meget kraftig utspill fra amerikansk side. Det er kanskje riktig at jeg her refererer for komiteen det jeg sa. Innlegget ble laget og holdt på engelsk, og dette er en tilbakeoversettelse.

"Vi er sikkert alle enige om at hvis vi skal løse den oppgaven å hindre at Vest-Europa blir besatt, så det siden må frigjøres, må forsvarslinjen etableres så langt mot øst som mulig. Vi er også alle på det rene med at det er et stort hull mellom de styrker som de militære planleggende instanser anser nødvendige for å holde en slik forsvarslinje, og de styrker som vi, etter hva medlemsstatene hittil har innmeldt, kan regne med vil være for hånden i de nærmeste år. Problemet vi står overfor, er hvordan vi skal fylle ut dette hullet. Det kan teoretisk gjøres ved en ytterligere økning av de europeiske medlemsstatenes styrker, ved at flere tropper fra de oversjøiske paktmedlemmer enn i dag planlagt, blir stasjonert i Vest-Europa, og endelig kan det gjøres ved at det sjaltes inn tyske styrker i det felles forsvar. Etter det vi i dag vet, vil vi ikke på kort tid, d.v.s. i løpet av de nærmeste to år, kunne få nok styrker fra de to første kildene. Vil vi skaffe de styrkene som de militære mener er nødvendige, kommer vi ikke forbi spørsmålet om å bruke tyske enheter.

Det er imidlertid meget viktig at vi er klar over hvor komplisert dette spørsmålet er, både psykologisk, politisk og militært. I de land i Europa som har opplevd tysk okkupasjon, er det en lett forståelig motvilje mot at en bare 5 år etter at krigshandlingene sluttet, igjen skal tillate at det dannes tyske militære enheter. Den motviljen er en psykologisk realitet som en må regne med. En annen psykologisk og politisk realitet er motviljen hos en stor del av vesttyskerne selv mot tanken om tysk militær innsats. Den motviljen kom sterkt til uttrykk, særlig fra talsmenn for det tyske sosialdemokrati, i Strassbourgforsamlingen. En tredje faktor er uvissheten om Sovjet-Samveldets reaksjon på en beslutning om å tillate at det blir dannet militære enheter i Vest-Tyskland. Vi kan kanskje her i denne forsamling mene at russerne legger sine planer og tar sine avgjørelser om krig og fred, uten at dette spesielle spørsmål om tysk deltagelse i forsvaret av Vesten spiller noen vesentlig rolle. Det er ikke dessto mindre et faktum at store deler av folkene i våre land er redd for at nettopp en beslutning om å bruke også tyske enheter vil virke som en provokasjon. Og sikkert er det at en beslutning om tyske militære enheter vil gi kommunistene førsteklasses propagandastoff for deres forsøk på å konsolidere sin posisjon i de østeuropeiske satelittstatene, hvor frykten for en gjenopplivelse av tysk militærmakt er reell, akkurat som den er det i mange vesteuropeiske land.

På den andre siden blir det jo klarere og klarere for den offentlige mening i Vest-Europa at russerne på sin side faktisk alt har begynt opprustingen av den tyske østsone, selv om de aldri så meget kamuflerer

dette faktum ved å kalle de militære enhetene som er skapt, for folkepoliti. Et siste moment som må tillegges stor vekt, er endelig den reelle fare som ligger i å gi, ikke en vesttysk regjering, som vi må håpe er oppriktig i sin demokratiske innstilling, men det tyske offiserskorps, muligheten for å drive utpresning. Det tyske offiserskorps har jo sin bestemte tradisjon som stat i staten, og har på det utenrikspolitiske område en direkte amoralsk og snever nasjonalistisk tradisjon.

Til tross for alle disse faktorer som tilsier at en går løs på problemet med stor forsiktighet, og som også tilsier at vi må legge stor vekt på presentasjonen overfor våre egne folk og overfor verden ellers, er vi nødt til å gå løs på selve hovedproblemet med viljen til å finne en løsning som reduserer de mulige skadevirkningene så meget som mulig. Jeg tror neppe vi kan nå frem til noen endelig løsning her i dag. Hvis det ansees nødvendig at dette Rådet tar en prinsippavgjørelse, vil jeg for min del ønske å få anledning til å rådføre meg med mine regjeringskolleger før jeg forplikter mitt land. Det skulle være mulig å få slik kontakt for oss alle sammen i de nærmeste dagene, således at vi eventuelt kunne ta spørsmålet opp igjen her i New York, mens vi alle er her til Generalforsamlingen om en uke eller to. For min del vil jeg ikke ha noe å innvende mot at vi i mellomtiden ba de dertil egnede organer i den nordatlantiske organisasjon om med en gang å gå løs på et studium av de mange tekniske spørsmål som reiser seg i forbindelse med innsjalling av tyske enheter i vårt felles forsvar. Men jeg gjentar at før jeg vil kunne forplikte mitt land, må jeg ha anledning til å drøfte et spørsmål av denne rekkevidde med min regjering."

Dette kom ikke før det hadde vært gitt meget sterke uttrykk fra en rekke av de andre for at dette syntes de det hastet meget med å få en prinsippavgjørelse om, og det kom heller ikke før etterat det fra amerikansk side, overfor den problemstilling at her stod man overfor et enten - eller, enten en økning av de amerikanske, britiske og kanadiske styrker, eller tyske enheter, var blitt sagt helt tydelig og kategorisk at det var ikke noe enten - eller, det måtte etter amerikansk synspunkt være et både - og. Hele spørsmålet om å sende økte amerikanske styrker til kontinentet og stille dem til varig rådighet for det vesteuropeiske forsvar, var fra amerikansk side på det nøyeste knyttet sammen med problemet om å bruke tyske enheter. Acheson sa det i den private samtale vi hadde på forhånd, slik: Her kommer man og forlanger at vi ikke bare, som vi alt har besluttet oss til og har bekjentgjort, skal sende betydelig økte styrker til det europeiske fastland, men man forlanger at vi skal stille øverstkommanderende. Det ville være fullstendig meningsløst om vi stilte noen øverstkommanderende, før vi vet at han vil ha en styrke å kommandere som det vil være noen mening i å kommandere. Skal han ha en sådan styrke at han kan ha noen utsikt til å kunne utrette noe med den, kan vi ikke se det annerledes enn at, slik som den økonomiske situasjon er i de europeiske medlemsland, slik som de selv har vurdert den i de planer de har innmeldt som en reaksjon på det amerikanske memorandum av 24. august, kommer en ikke utenom også å sjalte inn tyske enheter.

Under den fortsatte behandling av spørsmålet i ettermiddagsmøtet fredag ble det gitt alminnelig tilslutning til prinsippet om at forsvarslinjen måtte etableres så langt mot øst som mulig, og da det ble ansett som gitt at det sto fast at De Forente Stater og Storbritannia kom til å sende større troppestyrker til det europeiske fastland, kom hele diskusjonen i virkeligheten til å dreie seg om hvorvidt og i hvilken utstrekning det er tilrådelig å trekke vesttyske enheter inn i forsvarstiltakene. I den diskusjon understreket Bevin hvor delikat situasjonen var, og la først og fremst vekt på hvor nødvendig det var å ha full støtte i folkemeningen for et slikt skritt. Skulle en ha håp om å få støtte i folkemeningen, var det hans vurdering at planen om tysk deltagelse ikke måtte bli fremmet eller sett på som noe isolert tiltak, men utelukkende ble tatt opp som ledd i en generell plan om integrert felles forsvarsstyrke for Europa, slik at det altså var etablert en ramme som eventuelle tyske enheter kunne innordnes i. Han nevnte dessuten at man jo var ytterst usikker på hva den virkelige vesttyske holdning til dette problem var. Selv om dr. Adenauer nå selv hadde fremsatt anmodning om tysk deltagelse i forsvaret av Europa, en anmodning som jo samtidig presiserte at man ikke i Vest-Tyskland ønsket at det skulle bli spørsmål om å opprette noen selvstendig tysk hær, selv om en slik anmodning var fremsatt, måtte det, mente Bevin, gjøres klart for vesttyskerne at de først måtte godta prinsippet om motstand mot en aggresjon fra hvilken kant den enn måtte komme. Bevin konkluderte i dette første innlegg med at den britiske regjering var villig til å akseptere prinsippet om tysk deltagelse, men det måtte knyttes til den forutsetning at det ikke ble spørsmål om tysk deltagelse før etter at fellesstyrkene var en realitet.

Så kom om kvelden den dag Mr. Achesons innlegg, hvor han, som han sa, la fram den samlede plan som man på amerikansk hold hadde arbeidet seg frem til, og i løpet av kvelden og natten ble det laget et memorandum, som er et sammendrag av dette innlegg av Acheson. Jeg tror det vil være riktig at jeg refererer dette memorandum som sammenfatter Achesons tanker: Det lyder:

"Den amerikanske regjering er av den oppfatning at det må tas videre skritt for å skape et effektivt forsvar innenfor det europeiske område.

Den amerikanske regjering mener det er av den største betydning at det på det tidligst mulige tidspunkt skjer en øking av styrkene i Europa, og at man uten opphold påtar seg visse forpliktelser med hensyn til de styrker som skal anvendes til forsvaret av det vest-europeiske område. For dette formål er den amerikanske regjering beredt til å delta i øyeblikkelig opprettelse av en fellesstyrke (integrated force) i Europa innenfor rammen av Atlanterhavspakten. Styrken må være tilstrekkelig til å kunne sikre Vest-Europa derunder Vest-Tyskland, mot mulige angrep. De grunnleggende prinsipper for opprettelsen av en slik styrke bør etter De Forente Staters regjering oppfatning være følgende:

1. Styrken bør motta sine direktiver av politisk og strategisk art fra de eksisterende organer innenfor Atlanterhavspakten, hvis oppbygging eventuelt bør underkastes slike endringer som måtte vise seg påkrevet.

2. Styrken bør ha en øverstkommanderende, som blir delegert

tilstrekkelig myndighet til å sikre at de enkelte nasjonale styrker blir organisert og trent i fredstid som *en* effektiv styrke, og han må i krigstid kunne utøve full myndighet over styrken som alliert øverstkommanderende.

3. Den øverstkommanderende utnevnes så snart man har bestemte garantier for at det vil bli stilt til rådighet styrker av et slikt omfang at de utgjør en kommando med rimelig mulighet for å kunne oppfylle sine oppgaver.

4. Øverstkommanderende utstyres med en internasjonal stab, rekruttert fra alle land som stiller styrker til rådighet. Denne stab, som bør oppnevnes øyeblikkelig, bør utføre de funksjoner som er nevnt nedenfor, samt skjøtte det nødvendige stabsarbeid for øverstkommanderende. Den første oppgave for fellesstaben (combined staff) vil bli å planlegge og gjennomføre organiseringen av fellesstyrken.

5. Inntil det er utnevnt en øverstkommanderende, delegerer Standing Group" – Standing Group er det faste militære utvalg som består av stabssjefene for de tre stormakter – "med Rådets tilslutning den nødvendige myndighet til sjefen for fellesstaben med sikte på å lede organiseringen og oppøvingen av kontingentene henimot en enhetlig fellesstyrke. Han får samtidig myndighet til å fastsette de nødvendige bestemmelser for organiseringen og oppøvingen av de enheter som er under oppsetting.

6. Standing Groups mandat bør endres med sikte på å gi den større myndighet. Den omdannes gradvis til et fellesorgan for strategisk overledning (higher strategic direction) i områder hvor det står fellesstyrker av den nordatlantiske organisasjon. Som sådant blir den det overordnede militære organ som øverstkommanderende, og inntil han er oppnevnt, sjefen for fellesstaben blir ansvarlig overfor.

7. Fellesstyrkenes operative styrker bør i sin alminnelighet bestå av nasjonale enheter som opererer under kontroll av NATO og under direkte kommando av offiserer av deres egen nasjonalitet. De land det gjelder, bør øyeblikkelig gi bestemte tilsagn (firm commitments) om hvilke styrker som øyeblikkelig blir stilt til rådighet for øverstkommanderende, og i tillegg dertil tilsagn om hvilke styrker som vil bli stilt under hans kommando i krigstilfelle.

8. For å oppnå den best mulige utnyttelse av europeiske ressurser til økt forsvarsinnsats, og for å oppnå den mest mulig effektive utnyttelse av amerikansk støtte, er De Forente Staters regjering av den oppfatning at det bør skje en sterkere sentralisering når det gjelder essensiell produksjon og forsyning. Dette kan man oppnå ved å foreta nødvendige endringer i Military Production and Supply Board's mandat og ved å opprette stillinger for en direktør med en stab til å gi de nødvendige retningslinjer for militær produksjon og forsyning. Han bør få under seg en gruppe av folk som er høyt kvalifisert på produksjonsområdet, og bør dessuten få fellesstab.

9. Den styrke som her omtales, forutsetter deltakelse av tyske enheter og utnyttelse av tyske produktive ressurser til sin forsyning."

Og så er det føyet til:

"Ledende prinsipper for tysk deltakelse i fellesstyrken.

De Forente Stater er overbevist om at en gjenopprettelse av en nasjonal tysk arme ikke ville være hverken i Europas eller Tysklands interesse. De Forente Stater er bestemt imot at det blir dannet en nasjonal tysk arme under forbundsregjeringens kontroll med sin egen generalstab og sitt eget kommandoapparat, som får sine forsyninger direkte fra Tysklands egen industri. De Forente Stater vil ikke fragå okkupasjonens grunnleggende formål eller sine bestrebelser for å fremme utviklingen av et demokratisk Tyskland, frigjort fra landets militære tradisjoner. Dette er også oppfatningen hos det store flertall hos det tyske folk. I den forbindelse har De Forente Stater merket seg forbundskanslerens (Adenauers) erklæring, hvor han gir uttrykk for at Tyskland er villig til å delta i en felles forsvarsstyrke i Europa, og De Forente Stater erkjenner at det er meningsløst å nekte det tyske folk enhver adgang til å delta i Europas forsvar, forutsatt at man kan finne en løsning som gjør det mulig at tysk deltakelse kan finne sted under visse garantier. De Forente Stater mener at det ligger slike garantier i dets forslag om å skape en enhetsstyrke på det europeiske kontinent. I betraktning av disse garantier, mener De Forente Stater:

- A. At den tyske føderative republikk bør stille til rådighet enheter til den styrken som skal forsvare Europas frihet.
- B. Den enkelte tyske enhet som her nevnes, er av divisjons størrelse (balanced ground division). Disse tyske divisjoner vil bli integrert med ikke-tyske enheter i armekorps og større forband, men vil bli satt opp på nasjonal basis (be nationally generated), og de vil bli inkorporert i de større enheter på en slik måte at det ikke vil skade deres moral og effektivitet.
- C. Opprettelse av en tysk generalstab er uønsket, og vil ikke komme på tale.
- D. De Forente Staters regjering mener videre at tyske industrielle resurser bør utnyttes for forsvaret av Europa, derunder Vest-Tyskland. Samtidig som man venter størst mulig innsats fra tysk side med hensyn til produksjonen, bør tysk industri ikke produsere militært utstyr av avgjørende viktighet. Her bør de tyske styrker være avhengige av andre nasjoner."

I den private samtale jeg flere ganger har nevnt, la Acheson vesentlig vekt på at man måtte finne en sådan løsning at de tyske styrker ble så innfiltret i fellesapparatet at det ikke var mulig at de kunne operere selvstendig og uavhengig. Så er det føyet til en fotnote:

"Ovenstående fremstilling går ikke inn på mange detaljer som Stedfortrederrådet, Forsvarskomiteen og andre organer innenfor NATO vil måtte ta stilling til. Det forutsettes at det kan finnes en løsning når det gjelder disse detaljer, slik at man kan:

- a) unngå den fare at man gjenoppretter en nasjonal tysk hær,
- b) utnytter det tyske folks styrke for forsvarsinnsatser,
- c) knytter tyskerne endelig sammen med Vesten,
- d) tilfredsstiller folkemeningen når det gjelder organisasjonsprinsipper."

Dette var det siste som skjedde fredag kveld. Og lørdag morgen åpnet så debatten med at den franske utenriksminister Schuman i et langt og meget omhyggelig utarbeidet innlegg la fram det franske syn. Jeg har her et kort sammendrag av de synsmåter han fremholdt:

Han begynte med å understreke de sterke betenkeligheter som stadig gjorde seg gjeldende i Frankrike når det gjaldt spørsmålet, ikke om den integrerte fellesstyrke, som de fullt og helt aksepterte som nødvendig og ønskelig, men om tysk deltagelse i noen form i selve den militære styrke. Av indrepolitiske grunner, fremholdt han, ville det være vanskelig for den franske regjering på dette tidspunkt å gi sin tilslutning til en sådan plan som innebar at tyskerne skulle sette opp kamptropper. ...

Og det tror jeg er temmelig sikkert etter de samtaler jeg på et tidligere tidspunkt har hatt med den franske forsvarsminister Jules Moch. Han er en bestemt motstander av tyske kamptropper, og en beslutning om det ville sannsynligvis føre til at han trådte ut av regjeringen.

Selv om det var forutsetningen at ingen tysk offiser foreløpig skulle føre kommando over mer enn en divisjon, mente Schuman at det i det lange løp ikke ville være mulig å utelukke tyskerne fra sterkere representasjon innen felleskommandoen.

Formannen: Hvor mange mann er det i en divisjon?

Utenriksminister Lange: Ca. 15.000 mann.

Lavik: Er det likt i alle land?

Statsråd Hauge: Nei, russerne har ca. 12.000 mann, i en amerikansk divisjon opp til 20.000 mann.

Hambro: Det er vel mindre divisjoner også, det avhenger vel av hvor sterkt den er motorisert.

Utenriksminister Lange: Her er det tale om "a balanced ground division", og vi kan vel da kanskje ta 15000 mann som et standard gjennomsnitt.

Opinionen i Frankrike, fortsatte Schuman, var i hvert fall ennå ikke moden for et slikt radikalt skritt. Den franske regjering ønsket imidlertid ikke å innta et negativt standpunkt i denne sak, og den var interessert i å overveie andre muligheter for utnyttelse av tysk arbeidskraft og produksjon i forsvarets tjeneste. Frankrike ville være velvillig innstillet til en styrking av det vest-tyske politi og Schuman foreslo videre at det skulle dannes tyske arbeidstropper som skulle brukes til bygging av forsvarsverker og liknende. Hans konklusjon var at Frankrike ikke ville stille seg avvisende til prinsippet i de forslag som var fremsatt, men at den franske regjering mente at tiden ennå ikke var inne til slike skritt og at en kunngjøring om igangsettelsen av dem ville gjøre mer skade enn gagn.

Det var det standpunkt han inntok lørdag. I den fortsatte diskusjon mandag sa han som konklusjon på et meget kort innlegg, at han nok trodde at han, innen Rådet kom sammen til fortsatt møte, ville være i stand til å gi sin tilslutning til prinsippet om på et eller annet tidspunkt å skjulte inn tyske enheter, men ikke til noen beslutning om å begynne med det nå. Der understreket han igjen det samme synspunkt som han hadde nevnt innledningsvis og som Bevin hadde vært sterkt inne på, at det måtte være en fellesstyrke som en realitet, som den ramme tyske enheter kunne passes inn i.

Det ble spurt under den fortsatte diskusjon om dette spørsmål som da pågikk hele lørdag formiddag og litt inn i ettermiddagsmøtet, hvorefter man da gikk over til å behandle de andre spørsmål som jeg nevnte innledningsvis – det ble uttrykkelig spurt: hvilken status har dette amerikanske memorandum? Vi ville jo vite om det var meningen at vi skulle oppfordres til å ta standpunkt til det eller stille spørsmål og få innholdet nærmere presisert. Og da var reaksjonen i lørdagsmøtet: Nei, dette var bare gitt oss av «convenience», som et resyme av Achesons innlegg. Det førte da til at det ikke ble noe mer diskusjon om prinsippet om fellesstyrker. Diskusjonen ebbet ut på spørsmålet om tysk deltakelse. Alle de andre spørsmål om fellesstyrker ble det ikke noen diskusjon om før man gikk over til å diskutere de andre saker. Men det ble besluttet å be stedfortrederne i løpet av søndagen å forsøke å konstatere hva det var enighet om og hva det ennå ikke var enighet om.

Jeg sa da til minister Bryn, som skulle representere oss der, at hvis det ble spørsmål om å ta standpunkt i prinsippet til dette med fellesstyrker, måtte han ta ganske bestemte reservasjoner fra norsk side.

Det førte så til at der i møtet søndag kom en voldsom innlednings-reaksjon, fordi vi på det foregående møte, hadde latt være å si noe fra norsk side om det spørsmål, men bare uttalt oss om den tyske deltagelse. Det ble oppfattet, ble det sagt, som om vi i likhet med de fleste andre i grunnen var enig i prinsippet om fellesstyrker.

Innvendingen kom forresten ikke først fra norsk side, den kom først fra dansk side og så fra norsk. Men da hadde jeg konferert om kvelden med Kauffman og hadde sagt at vi må ta våre reservasjoner hvis de til tross for at dette er gitt oss bare som orientering, vil at vi virkelig skal ta standpunkt.

Den reaksjon jeg nettopp nevnte var nokså voldsom i første omgang den søndagen, og vi kom da sammen. Jeg var ute og forsøkte å hvile, men ble kalt inn i hurten og sturten. Og vi satt hele søndag kveld og drøftet hvordan vi nå skulle ta saken den neste dag. For det var ganske klart at det måtte komme et innlegg fra norsk side som begrunnet våre reservasjoner på dette punkt.

Formannen: Kom reaksjonen først og fremst fra amerikansk hold?

Utenriksminister Lange: Ja, men den kom ikke bare fra amerikansk hold, den kom også fra britisk hold og fra nederlandsk hold. Den nederlandske representant sa: dere har jo sluppet en bombe i dette møte.

Reaksjonen kom på en sånn måte at jeg fikk et nokså bestemt inntrykk av at her hadde man i Vestunionen i grunnen arbeidet seg sammen til enighet om dette på forhånd, og at det også måtte ha vært kontakt mellom britene og amerikanerne om dette på forhånd, sånn at de trodde motstanden bare skulle komme fra franskmennene og bare på spørsmålet om tysk deltagelse, mens de mer eller mindre gikk ut fra at prinsippet om fellesstyrker måtte alle kunne akseptere.

Det er bakgrunnen for den form jeg ga mitt innlegg den neste dag.

Etter at det fra dansk og norsk side og vel også fra portugisisk, såvidt jeg husker, var sagt fra i stedfortredermøtet om at her kunne man ikke ta standpunkt på stående fot, ble stedfortredermøtet enig om at en fikk ta sikte på at Rådet ikke nå skulle betrakte dette sitt møte som avsluttet, men bare skulle «recess», skulle utsette sine videre forhandlinger, og at man skulle ta sikte på å komme sammen igjen for å ta standpunkt til prinsippspørsmålene mens ennå Rådets medlemmer likevel var i New York. Det vil si at den siste frist ble tirsdag den 26. september, fordi flere av utenriksministrene måtte hjem til andre møter onsdag eller torsdag.

Så fortsatte Rådsmøtet mandag formiddag og da konsentrerte diskusjonen seg om prinsippet for fellesstyrken (The integrated force). Og da ble hver enkelt av Rådets medlemmer i alfabetisk orden bedt om å gi uttrykk for sitt syn. Da ga alle unntatt Danmark, Norge og Portugal, ubetinget tilslutning til prinsippet, islendingene i den form at de sa at vi har jo ikke noen militær styrke selv og kan derfor overhodet ikke gjøre noen innvendinger mot at de som har det, beslutter å gå sammen om en felles styrke. Det er forresten verd å legge merke til at det samtidig ble sagt fra den islandske utenriksministers side at den islandske regjering i nær fremtid kom til å ta opp med den nord-atlantiske havgruppe spørsmålet om ikke også Island på sin side skulle yte noe til sitt forsvar.

Det ble under denne rundgang oppfordret til å stille spørsmål hvis det var ting i det amerikanske memorandum som man ønsket å få nærmere greie på. Da visste jeg på forhånd etter det som hadde foregått i møtet søndag at man fra nederlandsk side ville ta opp spørsmålet om denne sterke utvidelse av det faste utvalgs myndighet. Det ble gjort – forresten uten at vi visste om det på forhånd – først fra kanadisk side, så ble det gitt tilslutning til det fra nederlandsk side.

Jeg sluttet meg da til og sa at hvis det var så at man skulle styrke det stående utvalgs stilling ytterligere, måtte det legges meget større vekt enn hittil på en skikkelig liaison mellom det faste utvalg og alle medlemslandenes militære representanter i Washington, sånn at en ble holdt underrettet på forhånd og kunne få anledning til å gi uttrykk for de synspunkter en hadde når det faste utvalg skulle ta standpunkt til våre spesielle problemer og våre spesielle interesser. Det samme ble meget sterkt sagt fra kanadisk og fra nederlandsk side.

Jeg kan kanskje i denne sammenheng få lov å nevne at den samtalen med Acheson som jeg har henvist til flere ganger, var ikke en samtale jeg hadde med ham på tomannshånd. Det var en samtale som den kanadiske og den nederlandske utenriksminister og jeg i fellesskap hadde bedt om for å ta opp med ham – og vi tok det deretter opp med Bevin og Schuman – det problem som meldte seg ved at de tre store hadde sine møter først og så kom Rådet etterpå.

Det som foranlediget dette initiativ, var at i avisene sto det dagen før rådsmøtet skulle begynne, at de tre store har nå vært sammen og har behandlet – og så var det regnet opp en rekke spørsmål som sto på Rådets dagsorden – og de har besluttet – sto det – det og det. Nå viste det seg at det var et feil referat, men vi fant oss i ethvert fall foranlediget til å gjøre oppmerksom på at dette måtte det rettes på. Og de sa alle tre at de var oppmerksom på det uheldige i det. De kunne naturligvis ikke hindre at pressen skrev misvisende ting, men de vare enige om at det kanskje i fremtiden ville være riktigere at Rådet holdt sine møter først og at de tre møttes etterpå, hvor de så behandlet de spørsmål som var deres spesielle ansvar. Og vi får håpe at det kanskje da kan bli ordningen for ettertiden.

Men det var denne demarche som da ga Acheson anledning til å forhåndsorientere oss om det forslag som man fra amerikansk side hadde arbeidet seg fram til og kom til å fremme under møtet uten at han ga det den sammenhengende utforming som det siden fikk i hans innlegg i rådsmøtet.

Etter at dette spørsmål om det faste utvalgs kompetanse hadde vært reist fra andre hold, stillet jeg følgende tre spørsmål:

1. I forslaget eller memorandumet fra amerikansk side snakkes det om en styrke tilstrekkelig til «forsvaret av Vest-Europa, deri innbefattet Vest-Tyskland». Jeg sa: jeg vil gjerne vite med sikkerhet hva det menes med Vest-Europa i denne sammenheng? Er det det kontinentale Vest-Europa, da inklusive Italia, som jo har landverts forbindelse med det sentrale Vest-Europa, eller menes det Vest-Europa inklusive samtlige deltagerland, også de som ikke har landverts forbindelse med Sentral-Europa?

På det spørsmål fikk jeg til svar at man mente hele det nord-atlantiske medlemsområde i Europa.

Statsråd Hauge: Også Portugal?

Utenriksminister Lange: Ja det ble svart det.

Så spurte jeg:

2. Hva ligger det i denne store myndighet som den øverstkommanderende og felleskommandoen skal ha når det gjelder oppøvingen av de styrker som er tildelt fellesstyrkene og eventuelt av de nasjonale styrker som ikke fysisk er stillet til disposisjon, men som skal være reservert og stilles til disposisjon i krigstid og endelig også hvor det gjelder de nasjonale styrker som ikke skal stilles til disposisjon, men som må forutsettes å skulle samvirke med fellesstyrkene i krigstilfelle?

På det fikk jeg følgende svar: Hvor det gjelder spørsmålet om den øverstkommanderendes innflytelse på organisasjonen og treningen av de enkelte lands styrker, må det skjelnes mellom:

a) forholdet mellom den øverstkommanderendes forhold til de styrker som ennå ikke er stillet til hans disposisjon, men som etter planen skal settes inn i fellesstyrken. Den øverstkommanderende vil ikke ha noen kontroll av slike styrker, men det forutsettes at hans anbefalinger og henstillinger til regjeringene blir tillagt

stor vekt. Regjeringene beholder selv kontrollen over disse styrker og kan avslå henstillinger fra øverstkommanderende, men dette vil selvsagt kunne gå ut over forsvarsplanenes effektivitet, idet det må forutsettes at den øverstkommanderende må ha rett til å si nei takk til styrker som etter hans mening ikke holder en tilstrekkelig høy standard.

b) hvor det gjelder myndigheten over styrker som alt er stillet til hans disposisjon, forutsettes det at den vil bli meget stor, og at han da vil fastlegge øvingsprogrammet og øvingstiden, naturligvis etter forutgående konferanse med de regjeringer som har stillet avdelte styrker til fellesstyrken.

Statsråd Hauge: De skal bli i de respektive land?

Utenriksminister Lange: Nei, de styrker som er stillet direkte under hans kommando, forutsetter man nok også fysisk flyttet til de steder hvor man mener det er riktig å ha dem stasjonert. Det forutsettes jo at det ikke bare skal være faste styrker, men også vernepliktige styrker. Men da må de ikke stilles til disposisjon fire uker før vernepliktstiden utløper, men i tilstrekkelig tid til at de kan inngå i en fellesstyrke.

Formannen: Størrelsen av disse styrker, ble det talt om det?

Utenriksminister Lange: Nei.

Så stillet jeg det tredje spørsmål: om det kunne sies noe om på dette tidspunkt hvordan forslaget ville berøre de nåværende regionale planleggingsgrupper, om det ville gjøre dem alle sammen overflødige. Jeg gjorde oppmerksom på at vi var medlem av to av dem, den nord-europeiske gruppe, og den nord-atlantiske havgruppe. Det så ut sånn som forslaget var formet, at felleskommandoen ville tre istedenfor de tre europeiske planleggingsgruppene, men jeg ville spesielt vite hvordan virkningen ville bli for den nord-atlantiske havgruppe, som jo for oss er av en like vesentlig betydning som den nord-europeiske.

På det ble det svart ganske kategorisk at hvor det gjaldt havgruppen, regnet man ikke med at denne felleskommando ville få noen særlig innvirkning på den, det ville gå omtrent som hittil. Hvor det gjaldt de regionale gruppers oppgaver, ble det sagt at de omfatter jo utelukkende planlegging, mens en felleskommando og felles stab jo har planlegging som en av sine oppgaver pluss en hel del eksekutive oppgaver. Og det kunne tenkes at man kunne beholde de regionale grupper for planleggingsdelen, men dette var et spørsmål som måtte behandles av de militære organer, først og fremst av Forsvarskomiteen.

Jeg tror nok man uten videre skal regne med at hensikten er å få forenklet apparatet både ved å slå sammen de tre grupper og ved å få opphevet Vestunionens stab i Fontainebleau.

Disse spørsmål stilte jeg i slutten av formiddagsmøtet mandag, og så ble det etter alfabetet min tur til å gi vår reaksjon som førstemann i ettermiddagsmøtet. Jeg hadde da sagt på forhånd at jeg hadde ikke noe å tilføye til det jeg hadde sagt om

Tyskland, så jeg gikk rett løs på spørsmålet om felles styrker. Etter det jeg hadde hørt både under søndagens møte av stedfortrederne og under formiddagens rådsmøte, var det helt på det rene at fellesstyrker ville komme til å bli opprettet i alle tilfelle enten vi sa ja eller nei, for vårt vedkommende. Det var under den forutsetning jeg formet mitt innlegg, som jeg nå skal lese opp:

"De argumenter som formannen og andre har fremført til støtte for planen om å opprette en fellesstyrke for forsvaret av Vest-Europa har gjort sterkt inntrykk på meg. Jeg er fullt oppmerksom på de vidtrekkende følger av De Forente Staters beslutning om å stille til disposisjon for en slik styrke større og flere enheter enn de som allerede er stasjonert i Europa. Denne beslutning er en av de faktorer som gir grunn til å tro at det å opprette en fellesstyrke vil bidra til sterkt å øke forsvarsberedskapet og til å oppnå større effektivitet i våre felles forsvarstiltak. Norge vil ikke på noen måte vanskeliggjøre gjennomføringen av en plan som de tre stormakter innenfor Atlanterhavspakten er blitt enige om, og som har slik sterk tilslutning fra de fleste av våre allierte.

Når det er spørsmål om Norges stilling til en slik fellesstyrke, har jeg av en rekke grunner vært i en vanskelig situasjon de siste dagene. For det første har det, formentlig på grunn av at andre medlemsstaters regjeringer er kommet frem til denne beslutning så nylig, ikke vært anledning til å underrette oss hverken gjennom stedfortrederne eller gjennom noen av de regionale planleggingsgrupper som vi er medlemmer av, eller gjennom vanlige diplomatiske kanaler, om at et forslag av så revolusjonerende art ville bli lagt fram med sikte på avgjørelse her i Rådet under dets pågående sesjon. Tvert imot ble spørsmål av liknende art, som ble tatt opp i det franske memorandum av 17. august, av stedfortrederne oversendt til de kompetente underordnede organer innen paktorganisasjonen for videre studium med henblikk på at det skulle rapporteres tilbake til Rådet den 18. oktober. Stedfortrederne hadde ikke for alvor drøftet realiteten i forslagene.

De problemer som reises både i det franske memorandum og i de forslag som formannen la frem for oss fredag aften, er av en slik karakter at de i mitt land i høy grad hører under forsvarsministerens kompetanse og forfatningsmessige ansvar. Det forekommer meg at det er av vesentlig betydning for at Rådet kan virke smidig og effektivt, at vi i fremtiden i den utstrekning det overhodet er mulig, får forhåndsvarsel gjennom stedfortrederrådet om forslag som skal legges frem for oss, for at våre regjeringer kan få tid til en tilfredsstillende behandling av saken, og for at spørsmålene kan bli drøftet med de parlamentariske organer.

Jeg beklager at jeg på dette tidspunkt ikke har fullmakt til å binde mitt land når det gjelder avgjørende beslutninger av politisk art som det ikke har vært mulig å gi regjeringen tilstrekkelig underretning om på forhånd. Under disse omstendigheter vil en tilslutning fra meg være av liten verdi og ville kunne forårsake alvorlige tilbakeslag på et senere stadium.

En annen vanskelighet – av minst like stor betydning som den jeg

nettopp nevnte – er at det i den korte tid som har vært til rådighet, har det ikke vært mulig å få klarhet om hvilke følger det vil ha for mitt land at det blir opprettet en slik fellesstyrke som det nå er tale om. Geografisk er Norge i en helt annen stilling enn det sentrale kontinentale område av Vest-Europa. Videre reiser opprettelsen av en felleskommando i fredstid for vårt vedkommende særlige forfatningsmessige problemer.

Det har ikke vært tid til å undersøke hverken de militære, juridiske eller forfatningsmessige sider av en eventuell tildeling av norske tropper til en fellesstyrke.

Jeg nevner ikke disse vanskeligheter for å lage obstruksjon. Jeg går ut fra at det senere vil kunne gis svar på de spørsmål om konsekvensene som nå er ubesvart. Jeg stoler også på at de juridiske og konstitusjonelle vanskeligheter kan og vil bli overvunnet, men til det trenges det Stortingsbehandling.

Det står heller ikke helt klart for meg hvor nær forbindelse det er mellom beslutningen om å sette opp en fellesstyrke under felles kommando og problemet om tysk deltakelse i forsvarstiltakene."

Jeg henviste her til at Acheson, da han la fram det amerikanske forslag, sa at dette er "a single package" altså et samlet hele.

"Dette er meget viktige problemer, og etter min mening ville det ha vært å foretrekke at man hadde valgt den dato stedfortrederne hadde fastsatt for en rapport fra forsvarskomiteen, nemlig 18. oktober. Jeg er imidlertid klar over at det foreligger sterke grunner til å påskynne en avgjørelse, og jeg har merket meg med tilfredshet at det synes å herske enighet om at vi må utsette den endelige prinsippavgjørelse til begynnelsen av neste uke. På denne måten vil jeg få det helt nødvendige minimum av tid – faktisk knapt 4 dager – til å drøfte saken med min regjering og med vedkommende stortingskomiteer.

Jeg gjentar at våre allierte kan være forvissnet om at Norge ikke har noe ønske om å gjøre vanskeligheter når det gjelder å gjennomføre planen om en fellesstyrke. Vi på vår side stoler på at de særproblemer som følger av vår spesielle stilling, vil bli tatt i betraktning – jeg tenker her på vår geografiske beliggenhet langt borte fra det sentrale forsvarsområde og det faktum at vi har en felles grense med Sovjet-Samveldet. Tilsvarende særproblemer hos andre medlemsstater vil utvilsomt nødvendiggjøre en viss smidighet når det gjelder å anvende prinsippet om en felleskommando innenfor de forskjellige områder."

Jeg fikk nesten umiddelbart svar på dette av Acheson. Han begynte med en unnskyldende forklaring på hvorfor dette forslag var kommet uten at det hadde vært varslet om det på forhånd. Og hans forklaring var den at det var det franske memorandum av 17. august, hvor franskmennene i en del punkter foreslår at man skal opprette en felleskommando, en fellesstyrke, slå sammen de regionale grupper og foreslår at man skal ha et felles forsvarsbudsjett – det var dette franske memorandum som hadde vært utgangspunktet for at man i Amerika hadde gått i gang med å forberede sin reaksjon på dette franske utspill. Og det var først lørdag

den 9. at dette amerikanske standpunkt hadde fått presidentens godkjenning. Da var det ikke tid til å meddele det til noen, sa han, fordi de fleste var underveis til møtet i New York. Det var derfor først blitt meddelt den britiske og den franske utenriksminister da de kom til New York til de forberedende møter mellom de tre. Men han sa at han var fullt oppmerksom på de vanskeligheter dette skapte for andre.

Men det lå nok også både i hans svar der og i reaksjonen som vi fikk fra nokså mange av de andre, en viss forbauselse over at vi ikke også med en gang hadde gått i gang med å utforme vår reaksjon på det franske memorandum. Når vi ikke gjorde det, var det fordi det under behandlingen av det i stedfortrederinstitusjonen i London ble foreslått, og tilsynelatende med enstemmig tilslutning fra alle, at det først skulle undergis behandling av de militære organer før det kom opp i rådsmøtet. Det ble ironisert en del over at vi sa at dette var så helt nye tanker. Nå er det jo for øvrig ganske stor forskjell mellom det franske memorandum og det amerikanske forslag.

Hvor det gjaldt det andre spørsmål som jeg reiste i mitt innlegg, om hvilken sammenheng det var mellom en beslutning om å sette opp en fellesstyrke under felleskommando og en beslutning om tysk deltagelse, svarte Acheson: Vel, dette er vårt forslag, og vi ser på det som et hele. Viser det seg at det ikke blir godtatt, får vi ta spørsmålet opp igjen fra grunnen og se om vi kan finne noen løsning som kan være tilfredsstillende. Det var den reaksjon han kom med overfor det. Men jeg tror ikke man skal legge alt for mye i det, for under den samtale vi tre – den kanadiske og den nederlandske utenriksminister og jeg – hadde med ham, sa han at for oss er det en forutsetning for at vi skal kunne satse virkelig så mye at det monner i Europa, at det også blir gjort vedtak i prinsippet om at tyskerne skal være med. Og det samme kom tydelig frem i en del av hans innlegg under diskusjonen.

Hvis jeg får lov til slutt å summere opp, vil jeg gjøre det i den form at jeg vil presisere hva jeg mener er det hovedproblem vi må ta standpunkt til. Jeg vil gjerne si som min personlige vurdering at for meg står det slik, at dette spørsmål om tysk deltagelse ikke for oss er det vanskeligste problem. Der vil alt det som trenges av bremsing bli besørget av franskmennene, så vi behøver ikke ta det som noen belastning for oss forsåvidt.

Det som er problemet for oss, er fellesstyrken, fordi vi jo ikke kan komme forbi for det første at det har konstitusjonelle sider som må utredes, og som vi alt har vært inne på en gang før i forbindelse med felleskommandoen for det nord-atlantiske havområde, men i høyere grad fordi jeg ikke kan skjønne annet enn at under alle omstendigheter vil opprettelsen av en sann fellesstyrke måtte få konsekvenser for vår egen indre militære organisasjon, enten vi bestemmer oss for å si at vi har ingen styrker å avgi – og Acheson sa under den samtalen jeg har nevnt: jeg kan meget vel tenke meg at dere i Norge kommer til det resultat at dere ikke har noen folk å avse – eller vi beslutter oss til å avse f.eks. brigaden.

Beslutter vi oss for å gå med, så vil jo de styrker som vi avdeler til fellesstyrken, måtte få en opplæring etter et program og en varighet så noenlunde svarende til det de andre har. Ellers vil vi komme i den situasjon at den øverstkommanderende vil si nei takk, de holder ikke mål.

Beslutter vi oss til ikke å gå med, må vi basere oss, såvidt jeg kan skjønne, hvor det gjelder det å få hjelp utenfra til kamp på landjorden i Norge, rent bilateralt på amerikansk hjelp. Og jeg kan ikke tenke meg at vi fra amerikansk side under de omstendigheter vil kunne få noe annet svar enn at hva de kunne tenke seg å avdele til oppgaver på landjorden i Norge, vil i meget vesentlig grad avhenge av hvor langt vi selv mener at vi kan gå i retning av å utvide våre egne styrker og å gi dem en opplæring som gjør at en amerikaner kan føle seg sikker på at de har en virkelig kampverdi. Amerikanerne påtar seg så store byrder, og det må være en forholdsmessighet mellom de to ting.

Jeg sier dette fordi jeg tror det er de reelle problemer vi står overfor, og det tjener ikke til noen ting å lukke øynene for dem.

Jeg skulle også tro at det som er det store risikomoment for oss, hvis vi sier at vi ikke har noen styrker å avgi til fellesstyrken, er da at vi kan komme til å gli i bakgrunnen i hele fellesplanleggingen, og at den prioritet som tillegges det norske område, selv om det aldri vil bli sagt, i realiteten vil bli mindre. Jeg tror det også er en faktor som vi skal ha in mente i våre overveielser.

Dette har ikke vært drøftet i Regjeringen, og jeg sier dette som rent personlige refleksjoner overfor den situasjon vi står i.

Hvis jeg får lov til slutt bare å komme med et praktisk forslag, så tror jeg, og jeg har forstått det slik at statsministeren er enig i det, at det vil være nødvendig at jeg redegjør for disse problemer i et hemmelig stortingsmøte mens Stortinget er samlet nå. Og det blir da et praktisk hensiktsmessighetsspørsmål enten jeg skal gi den redegjørelse som kan gis i offentlig møte først og i et hemmelig møte etterpå eller i omvendt rekkefølge. Jeg tror jeg skal kunne ha ferdig en redegjørelse til et offentlig møte i ethvert fall til i morgen ettermiddag. Hvis man foretrekker at jeg der sier det lille jeg kan si og utfyller det i et hemmelig møte, kan det kanskje være den mest praktiske måte å gjøre det på, men jeg legger det helt i presidentskapets hånd hvordan man helst skal gå frem.

Formannen: Jeg vil få lov å takke utenriksministeren for redegjørelsen her i dag. Det er jo i aller høyeste grad alvorlige problemer som her reises.

Klokken er nå over halv fire. Jeg vet ikke om den redegjørelse vi har fått av utenriksministeren bør drøftes her i komiteen nå. Jeg ville anse det ønskelig om disse ting kanskje kunne bli drøftet i Regjeringen, og at vi da fikk et møte i utenrikskomiteen etter at Regjeringen har hatt anledning til å drøfte dem. Jeg vet ikke om det da kan berammes noe nytt møte her i komiteen nå.

Natvig Pedersen: Det er den praktiske side ved disse møter som jeg vil si litt om. Vi har jo regnet med et åpent møte med redegjørelse fra utenriksministeren, og det er i virkeligheten slått opp til fredag kl. 10. Nå skal det være et hemmelig møte kl. 1 i morgen til behandling av innstillingen fra finanskomiteen. Jeg ville da av rent praktiske grunner anse det som en fordel at alle representanter under det møte fikk melding om at det skal holdes et nytt møte f.eks. kl. 6 i morgen, hvor da den hemmelige redegjørelse kunne gis. Det ville være det enkleste og mest praktiske. Og

da vil denne komite, i tilfelle den ønsker det, ha anledning til å ha et møte kl. 9 eller 10 i morgen formiddag.

Hambro: Jeg er enig med formannen i at det ville være en vinning om Regjeringen hadde drøftet saken før vi hadde møte i utenrikskomiteen igjen, og da kan jeg ikke skjønne vi kan ha et hemmelig møte i Stortinget torsdag ettermiddag. Jeg mener behandlingsmåten bør være den at Regjeringen drøfter dette, så har man et møte i utenrikskomiteen og så får man ha møte i Stortinget. Og det kan jo ikke være noe i veien for at Stortinget i tilfelle utsetter det åpne møte fredag kl. 10 til kl. 12 eller 13.

Utenriksminister Lange: Jeg synes det på mange måter for stortingsmennene måtte være bedre om jeg ga den åpne redegjørelse først og den hemmelige etterpå, fordi at da kunne jeg forutsette kjent en del av det som allerede er sagt i det åpne møte. Det ville også for meg forenkle saken noe. Det blir jo ikke for meg noen så stor anledning til å arbeide med fremstillingen, når man stadig skal være i møter.

Hambro: Ville det da ikke være riktig at det åpne møte berammes til kl. 10 og det hemmelige etter?

Statsråd Hauge: Det er jo ikke sikkert at det bare blir spørsmål om å avgi redegjørelse for Stortinget, det kan bli behov for vedtak i det hemmelige stortingsmøte. For meg står det slik at hvis Norge skal forplikte seg – og det må vi, i en eller annen retning – så bør det i dette tilfelle ha en solid forankring, og det ville jo være kjedelig om vi ikke skulle kunne utnytte den ting at Stortinget nå er samlet, til å få Stortingets velsignelse på det.

Formannen: Da må denne komite drøfte saken, virkelig gjøre saken til gjenstand for drøftelse.

Hambro: Man kan jo ha møte for lukkede dører i Stortinget også lørdag.

Utenriksminister Lange: Jeg vil gjerne si at for meg, som for forsvarsministeren, fremstiller det seg slik, at skal jeg på Norges vegne avgi et forpliktende svar på spørsmålene – og det tror jeg jeg må – ville jeg føle meg ganske annerledes på trygg grunn hvis det forelå et stortingsvedtak.

Moseid: Jeg er enig i at dette er så viktige ting at Stortinget må ha anledning til å ta standpunkt til dem. Men da er det vel riktig at det får orientering fra utenriksministeren så tidlig som mulig, så man får noen tid til å tenke over spørsmålene. En kan vel ikke forlange at Stortinget skal ta stilling i samme møte som utenriksministeren gir redegjørelsen.

Formannen: Vil det ikke da være riktig at man ikke gjør noen forandring i bestemmelsen om at det holdes offentlig stortingsmøte fredag kl. 10 – det blir vel ikke noen lang debatt i det møte – og så holdes hemmelig stortingsmøte i umiddelbar tilknytning til det møte, og endelig får man holde et nytt hemmelig stortingsmøte lørdag? Vil ikke det være praktisk?

Lavik: Vi kunne også ha gruppemøte fredag kveld.

Torp: Vi er nesten nødt til å bringe dette inn for gruppene. Vi må ha en tid til det også. Det måtte vel da være fredag kveld.

Formannen: Jeg hadde gjerne sett at vi før møtet her i komiteen kunne ha Regjeringens samlede reaksjon.

Statsminister Gerhardsen: Jeg tror en må la regjeringen få tid til å drøfte saken fram til i morgen ettermiddag. Gruppene kunne så ha møte fredag. De bør ha sine møter etter redegjørelsen i det hemmelige stortingsmøte.

Formannen: Altså offentlig stortingsmøte fredag kl. 10. Hemmelig stortingsmøte fredag kl. 1, gruppene møtes fredag kveld, og det holdes hemmelig stortingsmøte til endelig behandling lørdag.

Vi kunne vel da bli enige om å samles her i den utvidede utenrikskomite i morgen ettermiddag. – Altså her i dette lokale i morgen kl. 7.

Hambro: Må jeg få lov å minne forsvarsministeren om at det er lovet en utredning av luftproblemene. Det har fått en viss aktualitet, da vår franske advokat har bedt om å få en redegjørelse om dette spørsmål, da han har en fornemmelse av at det i den engelske duplikk ikke bare er spørsmålet om vår havgrense, men også spørsmålet om vårt luftområde. Derfor vil det være av stor betydning å kunne få et sådant memorandum så snart som mulig.

Statsråd Hauge: Vi har arbeidet med det, og jeg skal være i stand til på neste møte å legge fram den nødvendige opplysning.

Moseid: Jeg går ut fra at Regjeringen også vil søke å bringe klarhet over den konstitusjonelle side ved de spørsmål vi videre skal drøfte.

Utenriksminister Lange: Hvis jeg får lov å gi en umiddelbar reaksjon på det spørsmål, så tror jeg det vil være vanskelig å ha full klarhet i det konstitusjonelle spørsmål innen lørdag, så vi må i tilfelle avgi vårt svar i rådsmøtet i New York med alle de nødvendige forbehold hvor det gjelder den side av saken.

Møtet hevet kl. 15.55.